

DRUŠTVENE BORBE KOD STVARANJA STARE JEVREJSKE DRŽAVE

(Na osnovu podataka iz Biblije)

1.

Biblija je jedna od najznačajnijih kulturnih dokumenata čovečanstva. Ona je istovremeno najveća tvorevina stare jevrejske kulture i veliki doprinos Jevreja opštečovečanskoj kulturi.

Biblija je sveta knjiga dveju religija, jevrejske i hrišćanske, od kojih je naročito ova druga imala veliku ulogu u istoriji čovečanstva. Te dve religije smatraju sadržinu Biblije (jevrejska, naravno, samo Stari zavet) za božanske, večne, apsolutne istine, za božanska otkrovenja.

Razume se, savremena društvena nauka prilazi Bibliji sasvim drukčije. Ona smatra Bibliju onim što ona u stvarnosti jeste, — ljudskim, a ne božanskim delom. Ona prilazi Bibliji kritički — ona ne bi bila nauka kad to ne bi činila — slobodna od dogmatskih predrasuda.

No, i kad se ovako kritički, sa pozicija nauke, prilazi Bibliji, ona ne gubi od svoga značaja. Baš obratno, tek se onda vidi sva njena veličina kao dokumenta teške borbe jednog malog naroda koji teži za jednim savršenijim ljudskim društvom. Jevrejski narod nije kao drugi narodi Starog veka doprineo ljudskoj kulturi razvijanjem nauke i tehnike, nego afirmacijom novih moralnih načela. Ali mi znamo i to da ovo nije slučajnost. Nisu Jevreji bili unapred određeni od neke „transcendentne sile“ da budu nosioci nekog višeg morala, nego je to rezultat određenih istoriskih okolnosti.

Savremena istoriska nauka pronalazi sa priličnom tačnošću osnovne pokretačke snage jednog ljudskog društva i način ispoljavanja tih snaga pod određenim okolnostima. Mi dosta tačno poznamo razvojne linije prvih oblika ljudskih društava. Razume se, shema pri tome nema, niti one mogu postojati kod društvenih pojava. Ali, ma kako da je konkretno društvo u istoriji različito, imamo izvesne zajedničke tendencije njegovog razvoja. U svakom društvu postoji prvobitna plemenska, gentilna demokratija koja istovremeno znači i izvesne oblike kolektivne svojine. Posle se pleme (gens) i njegova prvobitna demokratija raspada, a uporedo s tim nestaje i kolektivne svojine, da bi ustupila mesto privatnoj svojini.

Taj proces znači stvaranje klasnog društva i države. Tok, brzina i konkretno ispoljavanje toga procesa različiti su, i zavise od geografskih, geoloških, geopolitičkih, klimatskih i drugih uslova. Oni su bili drukčiji kod starih Egipćana, Grka, Rimljana, Germana, Slovena, Indijaca itd. Naročito zato što su se u taj proces umešali i kulturni uticaji drugih, razvijenijih naroda. Ali one postavke na bazi kojih je taj proces proanalizirao Engels u svom delu „Poreklo porodice, privatne svojine i države“ važe za sve narode i društva.

One važe i za stare Jevreje. O tome upravo Biblija daje dragocene dokaze. Naš zadatak u ovoj studiji upravo je taj da dokažemo, i to samo na osnovu podataka iz Biblije, da je proces pretvaranja gentilnog društva u klasno i stvaranja države pokazao kod starih Jevreja iste tendencije kao i kod drugih naroda. No upravo specifičnost toga razvoja je bila od presudnog značaja za dalji razvitak i sudbinu Jevreja, a istovremeno ona je odredila osobenu ulogu koju su Jevreji odigrali u ljudskoj istoriji.

2.

Poznato je da su Jevreji živeli u plemenskom (gentilnom) društvenom uređenju ne samo u momentu naseljenja u „Kanaanu“ nego i duže vreme posle naseljenja. Biblija spominje dvanaest plemena. Kako ovaj naš rad nema istoriografskih pretenzija, nećemo ulaziti u to kakvo je bilo to plemensko uređenje i dokle je ono trajalo. Nas ovde interesuje samo jedno: da ukažemo na specifičnost nužnog prelaza plemenskog uređenja u državno uređenje, besklasnog društva u klasno, i to na osnovu podataka iz Biblije. Napomenućemo samo toliko da je istoriska nauka potvrdila one činjenice koje čine pandan tim podacima, bez obzira na istoriografsku tačnost tih podataka. Jasno je da se mora imati u vidu da su delovi Biblije u kojima se ti podaci nalaze, napisani kasnije nego što su se te činjenice odigrale. Oni su zapisani na osnovu predanja o tim događajima. Zatim je poznato i to da Biblija nema pretenzije da bude tačan istoriografski dokument. Upravo suprotno, ona je pisana tendenciozno (bez obzira na eventualno subjektivno uverenje njenih autora ili redaktora da je ta tendencija postulat jedne više, nadzemaljske sile). Ta tendencija je posledica shvatanja autora i redaktora Biblije — sa gledišta tadašnjeg duhovnog i ideološkog razvoja potpuno opravdanog i razumljivog, pa čak i naprednog u izvesnom smislu — da se cela istorija sveta događa po volji jedinog i svemogućeg boga, i da se u centru svih tih događaja nalaze Jevreji. To što su se stari Jevreji smatrali izabranim narodom, nije ništa čudnovato za one prilike. Svi su se stari narodi na određenom stepenu svoga razvoja smatrali izabranima. Novo je u shvatanju Jevreja jedna okolnost: ostali narodi, čak i oni koji Jevreje pobeđuju, samo su sredstvo božje volje, božjeg „proviđenja“. Pobeđama i porazima, blagostanjem i nedaćama bog ih nagrađuje ili kažnjava, prema tome.

da li se drže božjih zakona i zahteva ili ne, a ostali narodi, čak i tako moćni kao Vavilonci, samo su sredstvo božjeg providenja, dok su mu Jevreji — cilj. I događaje oko stvaranja jevrejske države klasifikuje Biblija sa toga gledišta. Neki su bili ugodni bogu, po božjoj volji, a drugi nisu.

Znamo s druge strane da su „božji zakoni“ i zahtevi o kojima je reč istovremeno bili i zemaljski i državni zakoni. Ni to nije čudno za prilike i stanje onoga doba i mogućnosti ideološkog razvoja. Kod starih naroda u izvesnoj fazi razvoja, naročito aziskih, državni zakoni su istovremeno verski propisi. Mojsijevi zakoni trebalo je da budu osnova jedne teokratije (doduše prilično demokratske) koju su u početku V veka pre naše ere hteli da osnuju Ezra i Nehemija po povratku iz vavilonskog ropstva. Nas ovde interesuje pitanje koje želimo da povežemo sa osnovnom tezom naših izlaganja: koje su bile one društvene snage čije su interese predstavljali „božji“ zakoni i onaj moral, onaj opšti pogled na svet iz kojih su ti zakoni izvirali?

Mi smo uvereni da su ti zakoni i taj moral izražavali ostatak stare plemenske demokratije i društvene jednakosti i da su nosioci onih snaga koje su taj moral, ili rečeno današnjim terminom, tu ideologiju, taj pogled na svet podržavali, bili društveni slojevi kojima je bila u interesu ta plemenska demokratija i jednakost. To su bili široki slojevi naroda za razliku od plemstva i zvaničnog sveštenstva. Razume se, to nije jedini uzrok. Ima tu izvesno i mnogih drugih isprepletenih uzroka: mi imamo u vidu i jevrejski opšti pogled na svet u momentu stvaranja Mojsijevih zakona tzv. Tore, čiji su redaktori, po danas usvojenom shvatanju, bili upravo Ezra i Nehemija. Ali mi smatramo da je to osnovni društveni uzrok čiji će se značaj odraziti i u kasnijim razvojnim fazama opšteg jevrejskog pogleda na svet.

3.

Da vidimo sada šta je predstavljala ta „plemenska demokratija“, gde se ona i kako odražava u Mojsijevim knjigama. Zatim ćemo razmatrati razloge koji su je fiksirali u jevrejskom društvu i time istovremeno preći na glavnu temu ovih izlaganja.

Mojsijevi zakoni, iako, kao što smo već naveli, redigovani mnogo kasnije nego što je Mojsije živio (ili mogao da živi), u periodu kada je već postojala jevrejska država (prilikom stvaranja druge države); iako su bili istovremeno i pravni propisi (a ne samo religijski) koje je sankcionisala državna sila, — sadrže vrlo mnogo od ustanova ranijeg plemenskog uređenja. I upravo ta mesta u Mojsijevim zakonima izražavaju onaj viši moral koji razlikuje jevrejsko društvo i jevrejsku religiju kao opštu ideologiju toga društva od društva i religija okolnih robovlasničkih naroda (iako na prvi pogled može izgledati kao protivrečnost da ostaci jednog starijeg,

prevazidenog društva predstavljaju viši stepen morala i uopšte ideologije jednog društva; prvo „socijalno zakonodavstvo“ je ostatak vremena kada još pravog zakonodavstva uopšte nije ni bilo).

Pre svega, Mojsijevi zakoni predviđaju još kolektivnu svojinu. ostatak stare plemenske svojine. Ona je poznata pod imenom juvileja. Po toj ustanovi pojedine zemljoradničke porodice nisu bile potpuni vlasnici zemlje koju su obrađivale, već više njeni uživaoci. Vrhovni vlasnik zemlje je ceo narod, odnosno po formulaciji Mojsijevih zakona — bog. „Ali zemlja da se ne prodaje svagda, jer je moja zemlja a vi ste došljaci i ukućani kod mene“ (knj. III, glava 25, t. 23, — ovaj citat kao i svi budući citati uzeti su iz Daničićevog prevoda Biblije). Zemlja se sme obrađivati samo šest godina, a sedma godina je sabat — godina kada se i zemlja odmara. Posle sedam sabat godina, tj. svake pedesete godine dolazi juvilej. „I posvetite godinu pedesetu, i proglasite slobodu u zemlji svima koji žive u njoj; to neka vam je oprosna godina, i tada se vratite svaki na svoju baštinu, i svaki u rod svoj vratite se“ (ibid. t. 10). Te godine robovi se oslobađaju i vraćaju u svoj rod, zemlja se vraća ranijem vlasniku. Kupovna cena zemlje se računa prema juvileju, — veća je ako je juvilej dalji, manja ako je bliži — „jer ti se prodaje broj ljetina“ (ibid. t. 16) a ne sama zemlja. Ali i bez obzira na juvilej rodbina prodavca zemlje imala je pravo otkupa zemlje (t. 25). Jedino za gradske kuće je bilo ograničeno vreme otkupa na godinu dana (t. 29). Za seoska imanja (njive, vinograde) nije bilo ograničeno vreme otkupa, tj. trajalo je do juvileja. Prilikom žetve ili berbe nisu se smeli obrati granični delovi imanja, već ono što se tamo rodi kao i ono što padne na zemlju pripada „došljaku, sirotinji i udovici“ (gl. 24 t. 19—21).

Poznato je i iz istorije svih naroda, naročito Grka i Rimljana, da je u zemljoradničkim društvima jedno od najefikasnijih sredstava stvaranja klasnih razlika bilo osiromašenje velikog broja zemljoradnika i nagomilavanje zemlje u rukama malobrojnih bogataša čije je bogatstvo stalno raslo. Ovaj proces dovodio je do pretvaranja velikog broja slobodnih ljudi u robove (tzv. dužničko ropstvo). Juvilej je trebalo da u jevrejskoj državi spreči taj, za ondašnje prilike i stanje proizvodnih snaga nužan proces, klasno diferenciranje društva, i da zadrži jednakost svih članova društva u imovinskim odnosima. Dužničko ropstvo postojalo je kod starih Jevreja u doba redigovanja Mojsijevih zakona. Ali u juvilejskoj godini oslobađala su se lica koja su postajala robovi zbog duga. Osim toga, Mojsijevi zakoni predviđaju blago postupanje prema robovima. Oni nisu bili samo objekt prava, „stvar“, „res“, kao na primer u rimskom društvu i pravu.

Pored ovog ostatka kolektivne svojine imamo i druge brojne „socijalne“ propise u Mojsijevim zakonima, — kako bismo kazali današnjem terminologijom (iako ovaj termin nikako nije u suštini adekvatan). Zabrana uzimanja kamate, propis da se založena stvar

vрати još „pre zalaska sunca”, propisi da se sa došljakom lepo postupa (gl. 19, t. 34), zaštita siromaha itd. — imaju isti smisao. Propisi o poštovanju roditelja, starijih lica, zabrana pod pretnjom smrti da se vrši preljuba (i za muškarca) takode pokazuju težnju da se sačuva poredak u kome se ceni dostojanstvo čoveka. Jer ne treba zaboraviti da sve to ne susrećemo u robovlasničkim društvima Staroga veka čak ni kao moralni postulat (osim donekle u grčkoj mitologiji iz vremena kad su i kod Grka bili sveži ostaci plemenske demokratije).

Da navedemo još jedan primer iz Mojsijevih zakona u prilog naše teze. Po Mojsijevim zakonima je vojska narodna (kao nastalom i u ranom grčkom i rimskom društvu). Ona je dobrovoljna (knj. III, gl. 20). Jedan od zanimljivih propisa koji pokazuje staranje društva za svoje članove je onaj po kome ne ide u vojsku „ko je sagradio novu kuću a nije počeo sjediti u njoj”, „ko je posadio vinograd a još ga nije brao” i „ko je isprosió djevojku a još je nije odveo”.

Kakav je bio razlog što su se kod Jevreja tako dugo sačuvale tradicije plemenske demokratije i jednakosti, i što su te tradicije bile toliko jake da su pružale otpor stvaranju klasa i naročito izoštravanju klasnih razlika još i pri kraju stare jevrejske države, još i u doba borbe sa Rimljanima? Koji su bili razlozi što se kod Jevreja razvio prvi put naročiti moral sa „socijalnim” elementima? Zašto se kod njih razvio monoteizam koji je u svoje vreme bio borbena ideologija protiv religije okolnih zemljoradničkih i klasno potpuno uobličениh naroda, paganskih idolopokloničkih religija, koje su istovremeno bile robovlasničke klasne ideologije? Na to pitanje ne možemo odgovoriti u ovim okvirima. Navešćemo samo jedan, verovatan, razlog na koji je ukazao engleski pisac i publicista H. G. Wells u svojoj „Istoriji sveta”. Palestina je u Starom veku bila važna saobraćajna raskršnica. Kroz nju su prolazili putevi između dve ogromne carevine Starog veka: Egipta i carevine u Mezopotamiji. Wells upoređuje stare Jevreje sa čovekom koji želi da se stalno nastani na drumu. Stalni ratovi, kojima su Jevreji bili izloženi, uvek su udaljavali vladajuću vojničku klasu koja je nastajala, i nisu dozvolili da ona ojača i da se konačno učvrsti, a pomogli su da ojača otpor narodnih masa, iako su ratovi i njih uvalili u bedu. Naprimera, iz vavilonskog ropstva nisu se vraćali plemići i bogataši već, mahom, narodne mase: I tako se desilo da je narod, koji je hteo da ostvari društvo bazirano na „socijalnoj” pravdi, bio stalno izložen potresima i društvenim prevratima. No ti potresi su samo ojačali tendencije masa koje smo gore izneli. Suprotnost između tih tendencija, tih visokih ideala, s jedne strane, i grube i teške stvarnosti, s druge strane, rodila je ideju o Mesiji i mesijanizmu, čiji je jedan vid bilo i prvobitno hrišćanstvo.

No da se vratimo na našu osnovnu temu, na društvene borbe prilikom stvaranja prve jevrejske države.

Kao što smo rekli, plemensko uređenje kod Jevreja zadržalo se i posle naseljenja u Palestini. Začeci monoteističke religije o kojoj smo govorili postojali su kod tih plemena. No Palestina, „Kanaan“, kako ga Biblija naziva, bila je plodna oaza sred okolnih pustinja. Za pustinjske nomade, jer to su bila jevrejska plemena pre naseljenja u Palestini. — to je bila „obećana zemlja“ „u kojoj teče med i mleko“. Ali upravo zbog toga jevrejska plemena morala su da vode žestoke borbe da osvoje i zadrže Palestinu. Ona je bila srazmerno gusto naseljena prilikom njihovog dolaska, pa su zemlju samo postepeno osvajali. Pored njih živeli su drugi narodi koji su već duže bili zemljoradnici ili čak trgovci i zanatlije (na Primorju, u krugu fenićanske kulture), i na višem stepenu civilizacije nego Jevreji. Kod njih je postojala već država, izgrađeno klasno društvo i robovlasništvo. Tomu je odgovarala naročita religija koja se, kao i kod drugih naroda na odgovarajućem stepenu razvoja, sastojala u obožavanju i personifikovanju prirodnih sila, naročito onih vezanih za zemljoradnju (bogovi i boginje zemlje, sunca, plodnosti, zatim zli bogovi, neprijatelji plodnosti kojima su prinosili i ljudske žrtve).

Ta viša kultura i njena ideologija u vidu religije prodirala je kod Jevreja uporedo sa prelaskom na zemljoradnju i olabavljenjem plemenskih veza. No taj proces je istovremeno značio i klasnu diferencijaciju, jačanje onih elemenata koji vode klasnoj organizaciji društva — ka državi. Nosioci toga procesa su bili bogati zemljoradnici, ali mase naroda pružale su otpor tom procesu.

Tu borbu odražava Biblija kao borbu prave jevrejske religije i jedinog i jedinstvenog jevrejskog boga „Jahve“-a protiv tuđe religije i idola. Ali to nikako nije bila samo borba ideja, religijskih shvatanja. Kao što smo naveli, to je bio istovremeno i sukob živih društvenih interesa. I što je najinteresantnije, nosioci borbe za čistoću jevrejske religije, a protiv tuđe religije i idola, nisu bili jevrejski sveštenici, zvanični sveštenečki stalež, već su to bili naročiti ljudi tzv. proroci. (U jevrejskoj istoriji ima mnogo slučajeva da su se zvanični sveštenici priključili zavojevačima i njihovoj ideologiji, napr. u sukobu sa Rimljanima. Oni su pripadali mahom tzv. saducejima, dok su vode tzv. fariseja, narodnih masa, bili „rabini“, vrsta naučnika, laičkih poznavalaca i tumača zakona.)

Proroci, dakle, nisu bili zvanični sveštenici, oni nisu bili uopšte sveštenici tj. oficijelni vršioци verskih obreda. Oni su bili ljudi iz naroda, i to često iz najnižih slojeva, neka vrsta narodnih tribuna, iako su sebe smatrali tumačima božje volje. (Ne treba zaboraviti da je u ono vreme cela društvena ideologija, kao što stalno ukazujemo, bila izražena u vidu religije. Uostalom reč „prorok“ tj. onaj koji proriče uopšte nije adekvatan prevod jevrejske reči

„navi”. Kasniji hrišćanski prevodi iz Biblije su upotrebljavali tu reč zato da bi pokazali da su ti ljudi „proricali” dolazak Mesije tj. Isusa, što nikako ne odgovara njihovoj pravoj ulozi i značaju u jevrejskom društvu. Inače ljudi koji su u nekoj vrsti transa „tumačili” volju bogova bilo je a i danas još ima kod istočnih naroda.) Boreći se protiv tude religije a za „pravu” jevrejsku religiju, oni su se istovremeno borili i protiv prodiranja klasnog društva, protiv potiskivanja tradicija stare plemenske demokratije. Ti proroci odigraće veliku ulogu osobito u kasnijoj jevrejskoj istoriji kada društveno raslojavanje, pojava klase bogataša i raskoši, naročito uzima maha. Tada se tek pojavljuju veliki proroci kao Amos, Isaja, Jeremija, Jezekijel itd. Ali bilo ih je već i na samom početku jevrejskog društva u Palestini.

Plemenska organizacija jevrejskog društva u Palestini bazira na tradiciji. U tom društvu nije bilo čvršće prinudne organizacije, iako su ta organizacija i te tradicije morale biti čvrste već u vremenu kada je Mojsije živeo ili mogao da živi. Postojale su tzv. sudije, no oni su bili obični pastiri ili zemljoradnici koji su se pojavljivali naročito u vreme rata ili neke druge opasnosti, a kada bi prošao rat ili druga opasnost, vratili bi se svom redovnom poslu. Oni su u neku ruku bili slični grčkim bazilejima ili rimskim tzv. diktatorima u početku istorije tih naroda, kada su plemenske tradicije bile jake i kod njih.

No plemenska organizacija Jevreja u početku njihovog naseljavanja u Palestini bila je nesavršenija u poređenju sa društvenim organizacijama okolnih naroda. Iako je ona, baš zbog svoje demokratičnosti, predstavljala jaku koheziju, državna organizacija okolnih i kulturno razvijenijih naroda pokazala se jačom, naročito u slučaju ratova. Nužno se pojavljuje i kod Jevreja potreba za stvaranjem druge društvene organizacije, za stvaranjem države. No razlozi koji su diktirali tu potrebu nisu bili samo spoljni, tj. ratovi. Unutrašnji razlozi, sve veće komplikovanje društvenih odnosa uporedo sa prelazom na zemljoradnju tražili su promenu društvenog uređenja. Iskrsavale su nove pojave koje se u starim društvenim okvirima nisu mogle rešiti. Ali uporedo s tim potrebama postoji bojanz kod narodnih masa da se stvaranjem države učvršćuje društvena nejednakost i podela društva na klase. Polako se pojavljuju klice državne organizacije. Samuilo već ima doživotni sudiski položaj koji prelazi na njegove sinove (prva knjiga Samuilovala, gl. 8, t. 1). No upravo zloupotreba sudiskog položaja od strane Samuilovih sinova je povod što narod ipak traži cara. To je u Bibliji opisano na sledeći način: (gl. 8)

„1. A kad Samuilo ostarje, postavi sinove svoje za sudije Izrailju. . .

3. Ali sinovi njegovi ne hodjahu putevima njegovim, nego udariše za dobitkom, i primahu poklone, i izvrstahu pravdu.

4. Tada se skupiše sve starješine Izrailjeve i dodoše k Samuilu u Ramu.

5. I rekoše mu: Eto, ti si ostario, a sinovi tvoji ne hode tvojim putovima; zato postavi nam cara da nam sudi, kao što je u svijeh naroda.

6. Ali Samuilu ne bi po volji što rekoše: daj nam cara da nam sudi. I Samuilo se pomoli Gospodu.

7. A Gospod reče Samuilu: Poslušaj glas narodni u svemu što ti govore; jer ne odbaciše tebe, nego mene odbaciše da ne carujem nad njima.

8. Kako činiše od onoga dana kad ih izvedoh iz Misira do danas, i ostaviše me i služiše drugim bogovima, po svijem tijekom djelima čine i tebi.

9. Zato sada poslušaj glas njihov; ali im dobro zasvjedoči i kaži način kojim će car carovati nad njima.

10. I kaza Samuilo sve riječi gospodnje narodu koji iskaše od njega cara;

11. I reče: ovo će biti način kojim će car carovati nad vama: sinove vaše uzimaće i metati ih na kola svoja i među konjike svoje, i oni će trčati pred kolima njegovijem;

12. I postaviće ih da su mu tisućnici i pedesetnici, i da mu oru njive i žnju ljetinu, i da mu grade ratne sprave i što treba za kola njegova.

13. Uzimaće i kćeri vaše da mu grade mirisne masti i da mu budu kuharice i hljebarice.

14. I njive vaše i vinograde vaše i maslinike vaše najbolje uzimaće i razdavati slugama svojim.

15. Uzimaće desetak od usjeva vaših i od vinograda vaših, i davaće dvoranima svojim i slugama svojim.

16. I sluge vaše i sluškinje vaše i mladiće vaše najljepše i magarce vaše uzimaće, i obrtati na svoje poslove.

17. Stada će vaša desetkovati i vi ćete mu biti robovi.

18. Pa ćete onda vikati radi cara svojega, kojega izabraste sebi; ali vas Gospod neće onda uslišiti.

19. Ali narod ne htje poslušati riječi Samuilovijeh i rekoše: Ne, nego car neka bude nad nama,

20. Da budemo i mi kao svi narodi; i neka nam sudi car naš i ide pred nama i vodi naše ratove..."

Kao što smo rekli, Biblija svaki događaj klasifikuje po tome da li je po volji božjoj ili nije. Veoma je karakteristična i potvrđuje našu tezu okolnost što se „Gospod”, kao što smo upravo naveli, protivio uvođenju carstva, dakle stvaranju države.

Jevrejska država se stvorila, to je bila istoriska nužnost. No stvaranje države je opet sa svoje strane nužno imalo za posledicu stvaranje klasnog društva i sve dublje klasno raslojavanje, a uporedo s tim potiskivanje plemenskih tradicija, jednakosti i ravnopravnosti. Pored bogatih zemljoradnika i svešteničkog staleža javlja se i vojničko plemstvo kao vladajuća klasa.

Ovaj proces je opšte poznat. Ali Biblija i tu daje dragocene i zanimljive podatke kako se taj proces vršio kroz stalne sukobe.

Navešću jedno vanredno lepo i zanimljivo mesto iz Druge knjige Samuilove da bih to ilustrova. Reč je o sukobu kralja Davida i proroka Natana.

Naime David je bio prvi kralj Jevreja. On je pobedio Filistejce koji su stanovali na obali Sredozemnog Mora i bili najopasniji neprijatelji starih Jevreja. On je i sam bio pastir pre nego što je postao vojskovođa pa kralj. Ne samo da je poticao iz naroda nego je nastojao da sačuva demokratske tradicije o kojima sam govorio. On je i kasnije smatran za hrabrog, pravičnog, uopšte idealnog vladara. Ipak nužni tok istorije išao je neumitno dalje; bez obzira na njegove lične kvalitete. Ono što je po Bibliji bio predvideo Samuil, ostvarilo se: stvorilo se klasno društvo, stvarao se kraljevski dvor sa povlašćenim plemstvom koji su počeli sve više da uživaju u vlasti, stečena vlast ih je sve više otuđivala od narodnih masa.

I tako, kako se priča na navedenom mestu u Bibliji, David se jedanput uveče šetao na krovu svoga dvorca u Jerusalimu kada ugleda jednu lepu ženu kako se umiva. To je bila Betsaba, žena njegovog vojnika Urije. Žena mu se mnogo dopadne te je pozove i zadrži kod sebe. No ona zatrudne, stoga pozove sa bojišta njenog muža Uriju i zapovedi mu da ostane kod kuće kod svoje žene. Citiraću doslovno mesto u kojem je iznet Urijev odgovor, jer klasična sažetost i jednostavnost Biblije više kazuje od ma kojeg opisa (gl. 11, t. 11):

„A Urija reče Davidu:

„Kovčeg i Izrailj i Juda stoje po šatorima, i Joav gospodar moj i sluge gospodara mojega stoje u polju, pa kako bih ja išao u kuću svoju da jedem i pijem i spavam sa ženom svojom? Tako ti bio živ i tako bila živa duša tvoja, neću to učiniti”.

(Radi objašnjenja navodimo da su stari Jevreji uvek nosili sobom u rat sveći kovčeg za koji su mislili da u njemu obitava bog koji ratuje s njima.)

Tada David napisa poruku Joavu, pretpostavljenom Urije: „Namjestite Uriju gdje je najžešći boj, pa se uzmaknite od njega da bi ga ubili da pogine” (t. 15.). Tako je i bilo te je Urija poginuo.

To je izazvalo revolt u narodu. Citiraću doslovno šta o tome piše Biblija (gl. 12):

1. „I posla Gospod Natana k Davidu; i on došav k njemu reče mu: u jednom gradu bijahu dva čovjeka, jedan bogat a drugi siromah.

2. Bogati imаше ovaca i goveda vrlo mnogo;

3. A siromah nemaše ništa do jednu malu ovčicu, koju bješe kupio, i hranjaše je, te odraste uza nj i uz djecu njegovu, i jedjaše od njegova zalogaja, i iz njegove čaše pijaše, i na krilu mu spavaše, i bijaše mu kao kći.

4. A dođe putnik k bogatome čovjeku, a njemu bi žao uzeti iz svojih ovaca ili goveda da zgotovi putniku koji dođe k njemu; nego uze ovcu onoga siromaha i zgotovi je čovjeku, koji dođe k njemu.

5. Tada se David vrlo razgnjevi na onoga čovjeka i reče Natanu: Tako živ bio Gospod, zaslužio je smrt onaj koji je to učinio.

6. I ovcu neka plati učetvoro, što je to učinio i nije mu žao bilo.

7. Tada reče Natan Davidu: Ti si taj...”

U to vreme, dakle, još je mogao prorok da ode kod kralja i da mu reče istinu u oči. No kasnije, kad je vladajuća klasa ojačala, proroci to više nisu smeli da rade. Moć kraljeva, vojničkog plemstva i drugih nosilaca vlasti sve je više rasla uporedo sa obespravljenjem masa. Posle smrti Solomona, Davidovog nasljednika, borbe za presto i vlast uopšte razdirali su jevrejsko društvo. Proroci i dalje dižu svoj glas u ime narodnih masa (iako, razumljivo, po Bibliji oni su bili samo glasilo Gospoda, a tako su u svoje vreme i istupali), ali više ne na dvoru, kralju u oči, jer su inače bili bacani u tamnicu.

6.

Istorija je išla dalje svojim neumitnim tokom. Otpor narodnih masa i proroka nije mogao da zadrži stvaranje države i klasnog društva ni kod Jevreja. Istina, to društvo se kod Jevreja nikad nije razvilo potpuno kao kod drugih naroda, i otpor masa i njihovih predvodnika-proroka nikad nije potpuno ugušen. Ali, ako stvari objektivno posmatramo, bez obzira na svu lepotu, tragičnost i veličinu te borbe, i bez obzira na veliku tekovinu, na Bibliju, koju je ta borba dala, — ona je bila suvišna, i u krajnjoj liniji, u krajnjem rezultatu, u ono vreme, razume se, neopravdana, pa zato i „nazadna”. Stvaranje klasnog društva u ono vreme, pri ondašnjem razvoju proizvodnih snaga i ljudske kulture uopšte, bila je nužnost jer je ono razvilo i stvorilo nove vrednosti u proizvodnji i ljudskoj kulturi uopšte, bez obzira na ogromnu i krvavu cenu koju je čovečanstvo za to platilo.

Ali velike ideje koje su se razvile u toj velikoj borbi, o čijim smo začecima upravo govorili, mnogostruko su oplodile čovečanstvo. U trenucima kada bi klasna eksploatacija bila najžešća, te ideje o ljudskom dostojanstvu, jednakosti i slobodi davale su utehu i borbenu gotovost potištenim masama robova, u vidu prvobitnog hrišćanstva, ili kmetova u seljačkim ratovima u početku Novog veka. Ideje su još bile predaleko od stvarnosti a da bi i same mogle postati stvarnost. One bi se i u momentima kad je izgledalo da su pobedile, ponovo okamenile, dogmatizovale, ukalupile da bi postale samo prazni simbol ili zvučni paravan za novu eksploataciju, za novo ropstvo. No one se danas ponovo javljaju i počinju da se ostvaruju, prečišćene i podmladene, u socijalizmu. Ideja da se ponovo ostvari društvo slobodnih, ravnopravnih, iskrenih i zadovoljnih ljudi danas je bliže ostvarenju nego ikad (razume se, u granicama u kojima se takvo društvo, s obzirom na samu ljudsku prirodu, može ostvariti).